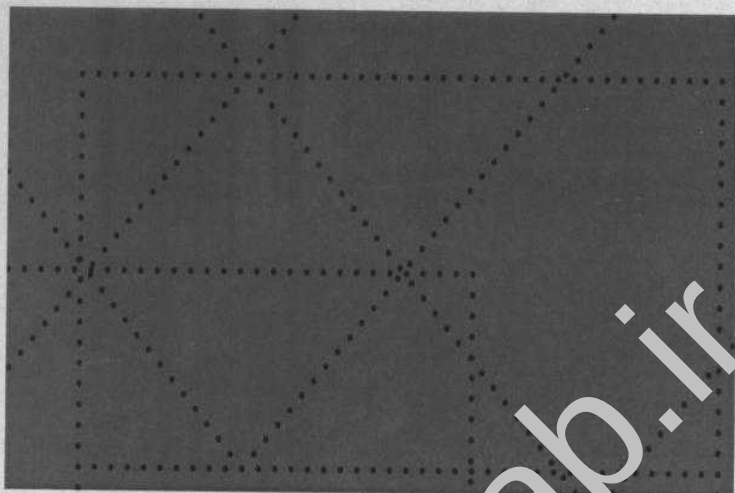

از آموزش خلاقانه تا نقادانه، کمال گرایی در تعلیم و تربیت

مرسده سقایی

(کارشناس ارشد فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز)

دکتر مهدی شریعتمداری

(عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز)

روایت‌های تربیتی و فلسفی در اندیشه اسلامی

توسعه‌یافته‌ی اندیشه‌ی تربیتی و فلسفی

روایت‌های تربیتی و فلسفی در اندیشه اسلامی

۱۳۸۶، تهران: انتشارات

نظامی، ۱۳۸۶، تهران

مجموعه‌ی مقالات و گفتاوردهای تربیتی و فلسفی

۱۳۸۶، تهران: انتشارات

پیشینه و تألیفات: مؤسسه، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور: از آموزش خلاقانه تا نقدی و کمال‌گرایی در تعلیم و تربیت /
مؤلف: مهدی شریعتمداری؛
ویراستار: علی‌اکبر حسین‌آبادی.
مشخصات نشر: تهران: نشر تربیت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۲۸۲ ص. ۲۱/۵ × ۱۴/۱ س. م.
شابک: ۹۶۴-۶۰۰-۸۵۱۹-۰۷-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: ف. ا. ب.
یادداشت: کتاب حاضر در اصل با نام «پیشینه و روش‌شناسی مولف
از دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی است.
موضوع: اندیشه و تفکر خلاق
شناسه افزوده: شریعتمداری، مهدی، ۱۳۵۳ -
رده‌بندی کنگره: ۲۶۰۱BL / س ۷ الف ۲۳۱۴
رده‌بندی دیویی: ۷۵۱/۰۷۳
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۷۳۷۷۴

از آموزش خلاقانه تا نقدی و انحصاری
رای در تعلیم و تربیت

مؤلفین: مرصده سقایی، دکتر مهدی شریعتمداری

ویرایش و امور فنی: انتشارات کتاب تربیت

ویراستار علمی: مسلم ناظر حسین آبادی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۹-۰۷-۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	مقدمه
۶	بخش اول
۶	خلاقیت
۷	خلاقیت
۱۱	نوآوری
۱	شکل ۱- تعریف خلاقیت
۱۴	عناصر خلاقیت:
۱۴	۷ مهارت های مربوط به قلمرو یا موضوع

✓مهارت های مربوط به خلاقیت ۱۴

شکستن عادت ۱۵

✓مهارت های مربوط به انگیزه ۱۵

غیرآیند خلاقیت ۱۶

ع مل موا بر خلاقیت ۱۷

الف - عوامل محیطی بیرونی ۱۷

ب - عوامل فردی ۱۷

لزوم پرورش خلاقیت کودکان ۱۹

آموزش و پرورش خلاقیت ۲۲

نقش معلم در افزایش تفکر خلاق ۲۲

معلم و شیوه های پرورش تفکر خلاق ۲۳

شیوه های گوناگون تدریس ۲۵

شیوه های پرورش خلاق ۳۰

موانع خلاقیت ۴۳

عوامل درونی ۴۶

موانع محیطی ۴۸

موانع فرهنگی ۴۸

الف - موانع محیطی خلاقیت ۵۰

ب) موانع فرهنگی خلاقیت ۵۰

ج) موانع فردی خلاقیت ۵۱

ویژگی های افراد خلاق ۵۲

تشخیص و بستر سازی خلاقیت در تعلیم و تربیت ۵۰

ارتباط خلاقیت و هوش ۷۰

اهمیت و ضرورت توجه به خلاقیت در آموزش و پرورش ۷۲

مراحل و الگوهای خلاقیت..... ۷۶

الگوی والاس: در این الگو فرایند خلاقیت به چهار مرحله:..... ۷۶

الگوی اسپورن:..... ۷۸

فرایند خلاقیت از دیدگاه گیلفورد:..... ۸۱

دیدگاه گیلفورد نسبت به آفرینندگی:..... ۸۳

فرایند خلاقیت از دیدگاه پیازنه:..... ۸۴

خلاقیت گروهی..... ۸۵

اهمیت خلاقیت و روش های پرورش آن در دوره ابتدایی..... ۸۷

خلاقیت محصول نهایی شخصیت و محیط..... ۹۲

تکنیک های افزایش نیروی ذهنی..... ۹۶

بخش دوم..... ۹۸

تفکر و تفکر انتقادی..... ۹۸

تفکر: ۹۹

حل مسأله ۱۰۳

مفهوم مسئله ۱۰۶

مسئله گشایی ۱۰۷

مراحل مسئله گشایی ۱۱۰

مهارت در تصمیم گیری ۱۳۰

تفکر انتقادی ۱۳۵

فرآیند تفکر انتقادی ۱۳۷

مهارتهای لازم برای تفکر انتقادی ۱۴۵

ویژگی های افراد با تفکر خلاق ۱۴۷

مفهوم تفکر انتقادی ۱۵۰

مقایسه تفکر عادی و تفکر انتقادی ۱۵۲

ویژگی های تفکر انتقادی ۱۵۳

استدلال در تفکر انتقادی ۱۵۴

مهارت تفکر تحلیلی همراه با تفکر انتقادی ۱۵۶

ارزش های پایه در تفکر انتقادی ۱۵۷

درس آموختن مهارت های تفکر انتقادی ۱۶۲

تمایز تفکر انتقادی و تفکر عادی ۱۷۲

بخش سوم ۱۷۴

کمال گرایی ۱۷۴

چیستی کمال گرایی ۱۷۵

تعاریف کمال گرایی ۱۷۷

ابعاد کمال گرایی ۱۸۶

ابعاد دو گانه کمال گرایی ۱۸۸

ابعاد سه گانه کمال گرایی، هویت وفلت ۱۹۰

ابعاد چهارگانه کمال گرایی دیکسون ، لپسلی و هنجون ۱۹۴

ابعاد شش گانه کمال گرایی فراست و همکاران ۱۹۶

ابعاد هشت گانه کمال گرایی هیل و همکاران ۱۹۷

ویژگی های کمال گرایی ۱۹۸

نظریه های کمال گرایی ۲۰۵

۱-نظریه فروید ۲۰۵

۲-نظریه هورنای ۲۰۸

۳-نظریه آدلر ۲۱۰

۴-نظریه بندورا ۲۱۴

۵-نظریه پرز ۲۱۵

دور معیوب در روند کمال گرایی ۲۱۶

فرجام سخن ۲۱۸

منابع ۲۲۶

منابع فارسی ۲۲۶

منابع لاتین ۲۳۴

www.ketab.ir

پیشگفتار

اکثر اوقات خلاقیت به عنوان قلمرو اعضای هنرهای خلاق نگریسته می شود که قلم و آن در گروه های علمی مدرن قرار داشته و می توانید شواهد آن را در در و ، خود ببینید. در دنیای واقعی انسان به وسیله محصولات تصور خلاق احاطه شده است. در جهان واقعی وجود مهارت های خلاق یک امر ضروری است زیرا آن ها را به تولید، طراحی، بازاریابی، بسته بندی، مدیریت، مراقبت کودکان، مهندسی، تزئینات منزل و خانه داری، معماری، آشپزی، نوشتن، تحقیق ، توسعه، توسعه تأسیس شرکت ها و موارد دیگر مورد نیاز هستند. در واقع مهارت های خلاق برای همه ی افرادی که با تفکرانی در زمینه ایده ها و فنون جدید و یا حل مآله رگیر هستند ضروری می باشد. خلاقیت^۱ یک رشته تحصیلی نیست بلکه بزرگوار ساختن ضروری است که به تمرین و ممارست نیاز دارد(پتی، ترجمه ابراهیمی، ۱۳۸۵).

توین بی^۲، معتقد است اگر جامعه نتواند از موهبت خلاقیت حداکثر استفاده را بنماید و بدتر از این، اگر این توانایی را سرکوب کنند، نسل دیگر از حق ذاتی اش یعنی اشرف مخلوقات بودن محروم می گردد، زیرا در آن صورت کم ثمرترین مخلوقات است. همین دلیل کافی است که جامعه برای تعلیم و تربیت خلاق اولویت قائل شود. با توجه به مدت زمان زیادی که بچه ها در مدرسه می گذرانند می توان گفت که تجربه های مدرسه نقش اساسی در تحلی خلاقیت آنان در آینده را داراست، لکن تحقیقات نشان داده است که افراد برجسته به ندرت از مدرسه و معلمانشان به عنوان عامل مؤثر مهمی در رشد توانایی ها و

^۱ - Creativity

^۲ - Toin bee, A

خلاقیتشان یاد نموده اند (ادیب نیا، ۱۳۸۸). در حالی که اگر بخواهیم به آینده کشورمان بیندیشیم چاره ای جز این نداریم که به جای توجه به پیش پا افتادگی ها و جهش های تحصیلی و مدرک گرایی ها، شیوه های آموزش خلاق را در مدارسمان به کار گیریم. یکی از راه های رسیدن به این مهم این است که یک جو مشارکتی و همکارانه در مدارس ما حاکم شود. بدین ترتیب برای اینکه رقابت در مدارس تبدیل به رفاقت شود، و برای اینکه روحیه همکاری و مشارکت در بین یادگیرندگان و مدرسان تقویت شود و همه دانش آموزان در یادگیری مطالب درسی و پیشرفت تحصیلی و دست یابی به روحیه ای خلاق به اهمیت دست یابند، به کارگیری رویکرد یادگیری مشارکتی با توجه به انعطاف پذیری که دارد، آموزش و یادگیری دروس مختلف به ویژه دروس تجربی که به تدریس و تمرین و یادگیری نیازمندند، می تواند بسیار مفید و اثربخش باشد. از سوی دیگر پژوهش ها جستجوهای را برای شناسایی عوامل شخصیتی پیش بینی کننده مشارکتی و انتقاد پذیری آغاز کرده اند (کانو-گارسیا^۱ ۲۰۰۵). کمال گرایی یکی از ویژگی های شخصیتی است که با فشار روانی و ناسازگاری مرتبط است و نقش مهمی در ایجاد آنها ایفا می کند (فریدمن^۲، ۲۰۰۰؛ فلت^۳، هویت^۴ و هالت^۵، ۲۰۰۵). کمال گرایی به منزله تمایل پایدار فرد به وضع معیارهای کامل و دست یابی به تلاش برای تحقق آنهاست (برنز، ۲۰۰۶؛ به نقل از بشارت، ۱۳۹۳) که با خود ارزشیابی های انتقادی از عملکرد شخصی همراه می باشد (فراست، مارتین، لهارت، ۲۰۰۷؛ به نقل از بشارت، ۱۳۹۳).

^۱ Cano-Garcia

^۲ Friedman

^۳ Flett

^۴ Hewitt

^۵ hallett

مقدمه

مقوله تربیت از ابتدایی و اساسی ترین نیازهای زندگی بشری است و انسان در پرتو تربیت صحیح است که به عنوان موجودی هدفمند و اندیشه ورز به اهداف و آرزوهای خود دست یازیده و قله رفیع سعادت مطلوب خویش را فتح می نماید (پور محمود، ۱۳۹۰، ص ۱۰). خلاقیت از شگفتی های منحصر به فرد آدمی و از امتیاز اوست که بی تردید این توان شعاعی از قدرت مطلق خلاقیت باری تعالی است که در برابر آدمی به ودیعه نهاده شده است و انسان را از رهگذر همین نشانه ها به صفات خالق رهنمون می گردد. در جهان کنونی پیشرفت و توسعه کشورها به واسطه انسان های اندیشمند، خلاق و مبتکری است که همواره با دید تیزبینانه و انتقادی خود مسائل حاد خود را دقیق تجزیه و تحلیل می کنند آموزش خلاقیت و یا تربیت تفکر خلاق، به عنوان یکی از هدف های اساسی و شناخته شده تعلیم و تربیت، همیشه از اهداف عمومی برخوردار بوده است که با ایجاد شرایط، تجهیزات و امکانات لازم می توان به پرورش افراد خلاق پرداخت. رویکرد های انسان گرایانه در روانشناسی، تفکر و عملکرد خلاق را وسیله ای برای تحقق خود و رسیدن به خود شکوفایی می دانند. متخصصان معتقدند که نیروی انسانی هوشمند و خلاق، شرط اساسی

پیشرفت جامعه و دستیابی به بهره وری پایدار است. به همین جهت پرورش خلاقیت، مدت هاست در دستور کار نظام های آموزشی قرار گرفته و از این پس به شناخت عوامل مرتبط با خلاقیت توجه ویژه ای خواهد شد. به گفته رابرت خلاقیت در کودکان امری همگانی است. در حالی که در بین بزرگسالان تقریباً وجود ندارد. بنابراین، این سؤال پیش می آید که چه بر سر این تئوری عالم بشر پیش آمده است؟ (خانزاده، ۱۳۸۵). در کشور ما نیز با توجه به روند فزاینده آموزش و پرورش که در واقع با معضل حفظیات مواجه است یک نیازمندی جدی در زمینه پرورش اندیشه‌هایی خلاق و منتقد احساس می شود و باید این مسأله را در نظام آموزشی کشور، جستجو کرد. در این کتاب با مطرح کردن نظریاتی از دو محقق روسی «رابرت استرانبرگ» در بحث تفکر خلاق و دیگری «رابرت کارپلوس» در بحث تفکر انتقادی، آموزش این دو شیوه از تفکر را بیان می کنیم. همچنین یاد در نظر گرفتن این مسأله که در وضعیت علمی جامعه کنونی ما تفکری ارزشمند است و باید جهت رسیدن به آن جایگاه داده شود که سازندگی و تولید دربرداشته باشد. در این مورد، نحوه تخرافتی بآنان توانایی احاطه بر موضوع و در نظر گرفتن همه جوانب امر در حل مسائل قدرت تحلیل را در دانش آموزان وسعت می بخشد و در شیوه دیگر یعنی روش

ذهن انگیزی (کاوش ذهنی) دانشجویان با ایجاد نشست‌های علمی، در یک فضای بحث و گفت و گوی آزاد، سعی در بالا بردن روحیه نقد پذیری همدیگر دارند. بنابراین آموزش اصول صحیح فکری در نظام آموزشی کشور را باید به عنوان یک ضرورت مهم در نظر گرفت. آموزش دو شیوه اندیشیدن، یعنی تفکر خلاق و تفکر انتقادی در سیستم آموزشی رشته های علوم انسانی به عنوان یک نیاز احساس می شود. آموزش تفکر انتقادی یا تردید سالم که ویژگی آن تیزبینی دقیق، اصلاح و دوبار سازی مسائل است و در نظریه «رابرت کارپلوس» مطرح شده که با تجزیه و تحلیل چارچوب های مسئله و نقادی کامل آنها از طریق تمرین مسائل و ایجاد انگیزه در دانش آموزان برای انجام تحقیقات خارج از کلاس درس قابل اجرا می باشد. آموزش تفکر خلاق نیز که با انعطاف پذیری و نوآوری روند حل مسائل را آسان می سازد، در نظریه «رابرت استرانبرگ» بیان شده و در آن گسست باورهای علمی کهن، بازویکردی تازه، آسان سازی نو و امکان ایجاد تبادل اطلاعات بین اندیشه های بکر و محیط سنتی، نیاز به نگاه از پیشینه افرادی که در صدد بسط و توسعه علوم انسانی اند، حائز اهمیت می باشد. بنابراین در این کتاب بدنیال یافتن تأثیر تفکر خلاق و مؤلفه های آن، بر روحیه نقادی و کمال گرایی دانش آموزان می باشیم.